

VÝZNAMNÉ POSTAVY „OSMIČKOVÝCH“ LET

V letech s osmičkou na konci prožívalo Československo a Česká republika šťastné i truchlivé chvíle. V roce 1848 zahájilo proces, vyvrcholil vznikem samostatné republiky v roce 1918. Její život však byl na sedm let umlčen v roce 1938 a takřka pohřben v roce 1948. Když už se zdálo, že se v roce 1968 republika probouzí, přišel další kolaps po zásahu zvenčí. Další etapu života Československa tak zahájil až rok 1989. Nejvýznamnější data osmičkových výročí vám přináší tato příloha.

UDÁLOSTI ŘÍJNA 1918

28. 10. 1918 – ministr zahraničí rak.-uherské monarchie Gyula Andrássy ml. se nabídkou separátního míru Wilsonovi pokoušel zachránit existenci rak.-uherského státu. Podle Andrássyho je Rakousko-Uhersko ochotno jednat o kapitulaci a předčasně souhlasí s dohodovými podmínkami, také uznává naši nezávislost. Národní výbor vydává dokument o přebrání moci. Rakousko-uherské místodržitelství se však domnívalo, že jde o převzetí moci čs. prozatímní vládou, přičemž však Československo zůstane členem monarchie, a tak proti tomu ani nezasáhlo. Národní výbor zařídil, aby četníci rozdali vojákům propustky, nebo některým mimopražským jednotkám přestali dodávat potraviny (rakouští vojáci se vzbouřili a odešli domů). Funkci prozatímní vlády převzal Národní výbor, tedy 5 politiků, tzv. muži 28. října (Alois Rašín, Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný, Vavro Šrobár) – vydán zákon o zřízení samostatného československého státu, pak převzata zásobovací centrála (obilní ústav) a další úřady, a to včetně místodržitelství.

Antonín Švehla, předseda agrární strany. Tehdy začalo jeho velké desetiletí. Budil respekt a imponoval, pro jadrné přirovnání a ostřejší slovo nešel daleko. Neuměl ale francouzsky, pro politika tehdy důležitou řeč. Nemíchal se tedy tandemem Masaryk–Beneš do zahraniční politiky. Později se stal premiérem.

Alois Rašín byl později velmi schopným ministrem financí. Dokázal rychle provést měnovou odstavku od Rakouska. Byl velmi cholerický a odpůrci mu prý ustupovali z cesty, aby se s ním nemuseli hádat. Zemřel již roku 1923 na následky prvního politického atentátu v našich samostatných dějinách.

Jiří Stříbrný byl původně novinář. Svůj osud spojil s národními socialisty, zviditelnil se ostrými polemikami s Benešem. Později se sblížil s českými fašistickými skupinami. Za 2. světové války ale podporoval odboj. Po válce byl zatčen a odsouzen.

František Soukup byl právník a táborem řečník. Stal se prvním ministrem spravedlnosti ČSR. Nebyl to prý rozený vůdce, ale spíše tajemník, který svůj život spojil se sociální demokracií.

Vavro Šrobár vystudoval medicínu a byl první, kdo se veřejně vyslovil za právo Slováků na sebeurčení. S nadsázkou se o něm vtipkovalo, že to byl jediný Slovák, který byl 28. října

1918 v Praze k nalezení. Jeho jméno zůstane symbolem společného Československa.

UDÁLOSTI ÚNORA 1948

Komunistický ministr vnitra Nosek protiprávně a v rozporu s vládní politikou odvolal osm bezpečnostních velitelů Velké Prahy a místo nich na tato místa dosadil komunisty. Kromě komunistů tento krok všichni zamítli a Nosek měl vše uvést zpět na pravou míru. Nosek začal taktizovat – jakoby onemocněl chřipkou a věci neřešil. Demokratičtí ministři dali KSČ ultimátum, že Nosek do 20. 2. 1948, kdy se mělo konat řádné zasedání vlády, buď dá věci do pořádku nebo oni odmítnou přebírat zodpovědnost za chod věci vládních a podají demisi. Nosek nepřišel na zasedání, ani nedal věci do pořádku. Proto ministři strany lidové, slovenské demokratické strany a sociální strany během odpoledne předali demisi do rukou prezidenta Beneše. Tímto činem si ale nešťastně naběhli, přesně na to Gottwald čekal. Navíc demisi podalo pouze 12 ministrů, 14 jich zůstalo. Celkově neměli svůj postoj dobře prokonzultovaný s demokracií, Janem Masarykem a Svobodou, kteří zůstali. Masaryk volal dr. Rybku, který podal demisi, a do telefonu mu řekl: „*To se nezlíb, ale to jste pěkní volové.*“

Z 20. na 21. 2. 1948 zasedá Ústřední výbor KSČ. Na **21. 2. 1948** ráno je svolána manifestace na Staroměstské náměstí. Vyslali delegaci k Benešovi, který se je snaží uklidnit. Když delegát odchází, ví Beneš, že v zemi je situace velmi vyhrocená. Odjede na víkend do Lán a myslí si, že se situace zklidní. Ale **22. 2. 1948**, když se vrátí, je situace ještě horší. Dopoledne se v Národním divadle konalo ustavující zasedání Československo-sovětského

přátelství. Klementis i další ministři se dokonce báli odpovídat na pozdrav těm, kteří podali demisi.

Proběhl sjezd závodních rad ROH, což byla mimoparlamentní akce. Sjezd nejedná o odborových záležitostech, ale o demisi. Ze 6000 přítomných jen 10 hlasovalo pro to, aby demise nebyla přijata. V pondělí **23. 2. 1948** dopoledne byly po celé zemi ustaveny lidové milice (pučistický prvek) a večer v Obecním domě došlo k tomu, že byly vytvořeny akční výbory Národní fronty, které měly řešit personální otázky kdekoli v zemi (vyhazovat lidi).

23. 2. 1948 dopoledne jednal Beneš naposled s ministry, kteří podali demisi a v té době ještě ani zdaleka nebyl rozhodnut pro její přijetí. Dokonce je ujistil, že demisi nepřijme. Na **24. 2. 1948** je v celé zemi vyhlášena jednohodinová generální stávka mezi 12 a 13 hodinou na podporu přijetí demise. Většina národa pro komunistické požadavky nebyla, ale ze strachu se ke stávce připojili skoro všichni. **25. 2. 1948** dopoledne byl na Pražském hradě přijat Gottwald, Zápotocký a Nosek. Naléhali na prezidenta, aby demisi přijal. Asi mu pohrozili, že proti Československu ihned přijde vojenský zásah sovětské armády. Proto Beneš odpoledne podepsal. Na Václavském náměstí Gottwald oznámí jmenování nové prokomunistické vlády. Na 42 let tak do našich dějin vstupuje vláda jedné strany.

UDÁLOSTI BŘEZNA 1938

Emil Hácha (12. července 1872 v Trhových Svinech – 27. června 1945 v Praze) byl prezidentem Česko-Slovenské republiky (1938–1939) a státním prezidentem Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945), odpůrcem fašismu. Méně známá je jeho činnost teoretická, literární a překladatelská (je mj. autorem jednoho z překladů knihy Tři muži ve člunu).

Po příchodu Reinharda Heydricha do Prahy a zatčení protektorátního premiéra Aloise Eliáše se Hácha dostal pod zvýšený tlak okupantů. Osudovým zlomem v jeho životě se stal atentát na Reinharda Heydricha, který v **červnu 1942** provedli českoslovenští výsadkáři. Terorizování českého národa a osobní nátlak nacistů v čele s Karlem Hermannem Frankem podlomily zdravotní a duševní stav sedmdesátiletého státního prezidenta.

Zlomeného Hácha nacisté využívali jako symbol propagovaného „protektorátního vlastenectví v rámci Německé říše“. Jeho zdraví se však vlivem pokračující arteriosklerózy rychle zhoršovalo, proto přestal být pro nacisty zajímavý. Hácha ztratil nejen důvěru domácího odboje a londýnské exilové vlády, ale i okupantů a jejich přísluhovačů.

13. května 1945 byl Emil Hácha zatčen na lánském zámku a dopraven do vězeňské nemocnice na Pankráci, kde 27. června 1945 zemřel.

14. března 1939 byl pozván do Berlína na jednání se špičkami Německé říše, na kterém byl násilím a výhrůžkami přinucen k souhlasu se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Hácha se mylně domníval, že nacisté budou respektovat uzavřené dohody a mezinárodní právní normy. V prvních letech svého působení ve funkci státního prezidenta byl velmi aktivním politikem, který se zasazoval za práva českého národa. Protestoval u říšského protektora Konstantina von Neuratha proti germanizaci, v říjnu 1939 odmítl slib věrnosti Hitlerovi a v listopadu 1939 požadoval propuštění zatčených vysokoškolských studentů. Byl iniciátorem vzniku Národního sdružení, které mělo být zastřešující organizací českého obyvatelstva Protektorátu.

UDÁLOSTI SRPNA 1968

3. srpna: V Bratislavě proběhla schůzka „pětky“ s vedoucími představiteli KSČ; přijaté prohlášení naznačovalo, že „bratrské strany nikomu nedovolí vrazit klín mezi socialistické státy“, a že problémy vyřeší „vzájemnou pomocí a podporou“.

9.–11. srpna: V Praze pobýval prezident Jugoslávie Josip Broz-Tito. Jeho návštěva přispěla k převažujícímu optimismu a nadějím, že nebezpečí zásahu „pětky“ nehrozí.

17. srpna: Na žádost maďarského vůdce J. Kádára došlo v Komárně k jeho setkání s A. Dubčekem; Kádár tlumočil značnou nespokojenost Moskvy s vývojem v Československu a poukazyval na možné vážné důsledky z toho plynoucí (vojenskou intervenci).

20. srpna: V Praze započalo ve 14 hodin zasedání předsednictva ÚV KSČ; v jeho průběhu přišla ve 23.30 hodin první zpráva o obsazování republiky vojsky „socialistické pětky“ (SSSR, NDR, Polsko, Maďarsko a Bulharsko). Za dramatické situace byl schválen rozkaz ministra obrany M. Dzurá, aby armáda nekladla odpor (totéž se vztahovalo na Sbor národní bezpečnosti a Lidové milice) a bylo vydáno Provolání ke všemu československému lidu, v němž se uvádělo, že vojska obsazují ČSSR proti vůli ústavních orgánů a bez jejich vědomí.

21. srpna: Byla obsazena většina důležitých měst v ČSSR. K mimořádné schůzi se sešla vláda a vyjádřila svůj protest vládám pěti států, které uskutečnily okupaci. O ČSSR se začalo jednat v Radě bezpečnosti OSN. V celé zemi rostl živelný lidový odpor k okupaci. Invaze vojsk Varšavské smlouvy si k 3. září 1968 vyžádala 72 mrtvých, 266 těžce a 436 lehce raněných československých občanů. Po selhání pokusu o ustavení prosovětské, tzv. dělnicko-rolnické vlády, který ztroskotal mj. díky spontánnímu nenásilnému odporu obyvatelstva, byli pro-reformní političtí představitelé KSČ v čele s A. Dubčekem odvezeni do SSSR.

22. srpna: V továrně pražské ČKD ve Vysočanech zasedal XIV. mimořádný sjezd KSČ; z 1543 řádně zvolených delegátů se jich dostavilo 1219. Sjezd

zvolil nový ústřední výbor (v čele s internovaným A. Dubčekem) a významně se podílel na řízení občanského odporu proti okupaci. Sjezdu se na zákrok G. Husáka neúčastnili (až na výjimky) slovenští delegáti.

23.–26. srpna: Na žádost prezidenta L. Svobody probíhalo v Moskvě složité jednání československé a sovětské politické reprezentace; druhý den (24. srpna) se rozhovorů zúčastnili i internovaní českoslovenští politici (věznění od ranních hodin 21. srpna) v čele s A. Dubčekem. Jednání skončila (pod psychickým nátlakem) podpisem tzv. moskevského protokolu, jenž obsahoval závazné úkoly pro vedení KSČ (splnění požadavků z Černé, zákaz „protisocialistických organizací“ a sociální demokracie, upevnění orgánů bezpečnosti a armády, stranickou kontrolu tisku a konkrétní кадровé změny) a příslib etapovitěho odchodu intervenčních vojsk. Podpis jako jediný z 26 českých a slovenských politiků odmítl připojit František Kriegel.

24. srpna: Vyvrcholením lidového odporu proti vojenské intervenci (nápis na ulicích a zdech, různá prohlášení, letáky, schůze, rezoluce apod.) byla jednohodinová generální stávka. Na zasedání Rady bezpečnosti OSN se dostavil ministr zahraničí J. Hájek, který ve svém vystoupení odsoudil vojenskou okupaci Československa. V dalších dnech se však postoj československé delegace změnil a 27. srpna požádala československá mise o stažení tzv. československé otázky z jednání Rady.

31. srpna: Na zasedání ÚV KSČ (doplněném o členy zvolené „vysočanským“ sjezdem) byl přijat moskevský protokol jako jediné východisko z dané situace. Politickou iniciativu měly v rukou reformní síly v čele s A. Dubčekem, které se domnívaly, že existuje reálné východisko z tragické situace (možnost normalizovat situaci v zemi a dosáhnout odchodu cizích vojsk).

Okupaci Československa v podstatě skončil proces, kterému se začalo říkat Pražské jaro. Následovalo období, ve kterém se postupně dostali k moci politici, kteří poté zahájili tzv. normalizaci. Tím byly jakékoli pokusy o změnu politického systému v republice na dlouhou dobu 20 let potlačeny.